

https://doi.org/10.31516/2410-5333.053.18

УДК 94 : 351 (47783/86) "18/19"

О. Г. Макаrchук, кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», Інститут права та психології, кафедра журналістики та засобів масової комунікації, м. Львів

olena.makarchuk@gmail.com

https://orcid.org/0000-0001-5591-4545

ПАРТИЙНА ПРЕСА НАДДНІПРЯНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕМІГРАЦІЇ В ГАЛИЧИНІ ТА БУКОВИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Розглядається партійна преса лівого спрямування, що на початку ХХ ст. видавалася наддніпрянськими українцями в Галичині та Буковині і призначалася для масового читача в «малоросійських губерніях» царської Росії. Тут, в умовах австрійської конституційної монархії, політичні емігранти з Наддніпрянської України мали змогу уникати більшості цензурних обмежень, безперешкодно отримувати фінансову підтримку від соціал-демократичних кіл Центральної Європи. Водночас ширші можливості зумовлювали й жорсткішу конкуренцію друкованих опозиційних видань, потребували посиленої уваги до потреб читацької аудиторії.

Проаналізовано провідні рубрики видань, співвідношення політичних та національних складників медіаконтенту, прийоми розширення читацької аудиторії.

Ключові слова: *соціал-демократичний рух початку ХХ ст., українська політична преса початку ХХ ст., прийоми і методи розширення читацької аудиторії партійної преси національно-визвольного та лівого спрямувань.*

О. Г. Макаrchук, кандидат исторических наук, доцент, Национальный университет «Львовская политехника», Институт права и психологии, кафедра журналистики и средств массовой коммуникации, г. Львов

ПАРТИЙНАЯ ПРЕССА ПРИДНЕПРОВСКОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭМИГРАЦИИ В ГАЛИЦИИ И БУКОВИНЕ В НАЧАЛЕ ХХ В.

Рассматривается партийная пресса левого направления, которая в начале ХХ в. издавалась поднепровскими украинцами в Галиции и на Буковине и предназначалась для массового читателя в «малороссийских губерниях» царской России. Здесь, в условиях австрийской конституционной монархии, политические эмигранты из Приднепровской Украины имели возможность обходить большинство цензурных ограничений, беспрепятственно получать финансовую поддержку от социал-демократических кругов Центральной Европы. Вместе с тем большие возможности диктовали и большую конкуренцию печатных оппозиционных изданий, требовали усиленного внимания к потребностям читательской аудитории.

Анализируются ведущие рубрики изданий, соотношение политических и национальных составляющих медиа-контента, приемы расширения читательской аудитории.

Ключевые слова: *социал-демократическое движение начала ХХ в., Украинская политическая пресса начала ХХ в., приемы и методы расширения читательской аудитории партийной прессы национально-освободительного и левого характера.*

O. G. Makarchuk, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Lviv

THE PARTY PRESS OF THE DNIEPER UKRAINIAN POLITICAL EMIGRATION IN GALICIA AND BUKOVINA EARLY IN THE 20TH CENTURY

The left-wing party press, which was published by the Dnieper Ukrainians in Galicia and Bukovina early in the 20th century and was intended for the mass reader in the «Little Russian Governorates» of tsarist Russia is viewed. The leading sections of the publications, the relation between the political and national components of the media content and the methods of expanding the reader's audience are analyzed. The attention to the issues of financing the publishing activity is paid.

Introduction. The examples of the common work of Ukrainian politicians, scholars, writers and journalists of the Dnieper and Western Ukraine on the issues of understanding of national cohesion became evident from the late 19th century — early in the 20th century. An original example of this kind of cooperation is the press of the Dnieper Ukrainian political emigration early in the 20th century.

The aim of the paper is a scientific analysis of the communication efforts of the left-wing Dnieper Ukrainian party journalism, which was published on the territory of Galicia and Bukovina early in the 20th century.

Research Methodology. The methods which are used in the study are the following: chronological, comparative, analysis and synthesis, the method of the systematic approach.

Results. The first Ukrainian political parties that emerged in Galicia in the late 19th century formulated the strategic task of the struggle for the political independence of Ukraine. That was a fresh impetus to the politicization of the national movement also on the eastern Ukrainian lands. The intensification of the press work of the political forces of the Dnieper Ukraine in Galicia and Bukovina was facilitated not only by the prohibition of the Ukrainian word in the Russian-ruled Ukraine, but also by the support of the Ukrainian political leaders of Austria-Hungary.

Conclusions. Due to ethnographic, political, geographic and other causes, the lands of Galicia and Bukovina were the arena of organizational activity of political parties of the all-Ukrainian direction early in the 20th century. There is no doubt that despite some differences in the media content, both the «Galician» and the «Dnieper Ukrainian» editions worked for the unity of the Ukrainian people and have created the important preconditions for the Ukrainian War of Independence of 1917–1921 and the subsequent work of comprehension of the Unity of Ukraine.

Keywords: *social-democratic movement early in the 20th century, Ukrainian political press of the early 20th century, political cooperation of Ukrainians of the Dnieper and Western Ukraine early in the 20th century.*

Актуальність теми дослідження полягає в спробах визначити впливи партійної наддніпрянської преси початку ХХ ст. Галичини і Буковини, орієнтованої на загальноукраїнського читача, в умовах фор-

мування української політичної нації, визначення спільного історичного шляху східної та західної гілок українського народу.

Постановка проблеми. Запорука успіху національно-визвольної боротьби — єдність сил нації, котра бореться за незалежність, — усі її класів, політичних сил, регіональних сегментів тощо. Прикладом співпраці українських національно-визвольних сил Сходу і Заходу є преса наддніпрянської політичної еміграції в Галичині наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст., уроки якої актуальні і нині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження, що дозволяють скласти докладну медіамапу західноукраїнського інформаційного простору кінця ХІХ — початку ХХ ст., опубліковані Науково-дослідним інститутом пресознавства (Романюк, 2002). Різноманітні аспекти історії партійної преси розглядали А. Животко (1999) та авторський колектив підручника «Історія української дожовтневої преси» (Цьох та ін., 1983).

Близькими до теми дослідження (але не тотожними) є наукові пошуки В. Георгієвської (2015), котра вивчала партійну пресу початку ХХ ст. на Східній Україні (Нова Громада, Робітник, Земля і Воля) та її вплив на політичну ситуацію в цьому регіоні.

Національне питання в соціал-демократичній періодиці Наддніпрянщини («Праця» та «Слово») вивчав М. Андрійчук (2010). А. Заводовський (2006) досліджував пресу української соціал-демократії та українське питання в Російській імперії загалом.

Пізнавальним є дослідження Н. Олешко (2015), чия сфера наукових пошуків — питання національно-визвольної боротьби українського народу в Галичині на початку ХХ ст. та її висвітлення в українській пресі Наддніпрянської України.

Мета статті — розкрити особливості існування наддніпрянської партійної журналістики лівого спрямування на початку ХХ ст. в умовах австро-угорської конституційної монархії. У статті досліджується медіаконтент друкованих органів політичних сил Наддніпрянщини, що виходили друком на початку ХХ ст. в Галичині і Буковині: органи Революційної української партії (РУП) — часопис «Гасло» (1902–1903 рр.), місячники «Селянин» (1902–1905 рр.), «Праця» (1904–1905 рр.), інші видання соціалістичного спрямування — газета «Правда», яку видавала українська соціал-демократична спілка, і часопис української соціалістичної партії «Добра Новина» (1903 р.).

У розвідці використано комплекс загальних та спеціальних методів дослідження, зокрема *хронологічний* — вивчення явищ у чіткому хронологічному (часовому) порядку. *Порівняльний* — за допомогою порівняння визначається спільне, особливе та окреме в досліджуваних явищах,

закономірностях їх розвитку; *метод системного підходу* — дослідження об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як моделі системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних особливостей українського національного відродження кінця ХІХ — початку ХХ ст. стало пожвавлення політичних, культурних, наукових зв'язків між Галичиною і Наддніпрянщиною.

Перші українські політичні партії, що виникли в Галичині наприкінці ХІХ ст., активізували постулат політичної самостійності України, що зумовило політизацію національного руху і на східноукраїнських землях.

На «Раді чотирьох» у Харкові 29 січня 1900 р. задекларовано створення першої на східноукраїнських землях української політичної партії, що дістала назву Революційна українська партія (Малик, 1998, с. 34). Програмою РУПу на початковому етапі стала написана в березні 1900 р. праця «Самостійна Україна» Миколи Міхновського (вперше надрукована у Львові. — О. М.), у якій визначалися не тільки цілі партії, котра «як партія бойова, партія, що виросла на ґрунті історії і єсть партією практичної діяльності», але й ставилася мета для всієї нації — «Одна єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ» (Міхновський, 1983, с. 71). Для пропаганди самостійницьких ідей ця партія виразно соціалістичного спрямування активно використовувала власні пресові органи — часопис «Гасло», місячники «Селянин» (1902–1905 рр.) та «Праця» (1904–1905 рр.).

Подібну діяльність з РУП провадила інша політична сила Наддніпрянщини — Українська соціалістична партія. Партійним органом УСР стала газета «Добра Новина» — неперіодичне видання, що виходило друком у Львові протягом 1900–1903 рр.

Медіамапу партійних часописів Наддніпрянської України початку ХХ ст., що виходили друком у Галичині, доповнює газета «Правда», яка представляла Українську соціал-демократичну робітничу партію.

Слід зазначити, що наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. в Наддніпрянській Україні ще діяла заборона українського слова (сумнозвісні Валуєвський циркуляр та Емський указ). Тому для «виголошення передових революційних ідей прогресивна громадськість Східної України шукала друкованої трибуни і за межами царської імперії, головним чином у Галичині і Буковині, де існували українські періодичні видання, які, незважаючи на постійні переслідування з боку офіційної і неофіційної австрійської цензури, виконували тоді роль всеукраїнських друкованих органів» (Цьох, 1983, с. 313–314).

Підтримка українських політичних діячів з Наддніпрянщини галичанами і буковинцями забезпечувалась передусім тому, що «вони там (у Великій Україні — О. М.) зорганізувались на народній програмі: є один українсько-руський народ; Україна австрійська і Україна російська однако нам рідні, та бажаючи поставити нашу справу незалежно від російських обставин, осередок нашої культурно-політичної справи переносимо в Галичину» (Левицький, 1926, с. 269).

Відтак, Львів та Чернівці стали видавничими осередками для політичних сил Наддніпрянщини на початку ХХ ст.

Піонером партійної наддніпрянської журналістики в Австрії був орган РУП, газета «Гасло». Його перший номер вийшов у Чернівцях з друкарні товариства «Рускої Ради» 1 березня (16 лютого) 1902 р. за редакцією Лева Когута. У редагуванні газети брали участь представники Наддніпрянської України, зокрема Дмитро Антонович та Євген Голіцинський. Підавстрійську Україну представляли чернівчани Василь Сімович та Лев Когут.

З самого початку видання редакційний колектив намагався визначити основну лінію розвитку партійного органу. Так, у вступній статті першого номера «Гасла» зазначалося (тут і далі дотримуємо мови оригіналу. — О. М.): «Являючи ся органом Р.У.П. наша часопись має на меті діяльність, що відповідала б найголовнішим потребам і причиняла ся би до провадження соціалістичної і революційної праці нашої партії» (*Гасло*, 1 березня (16 лютого) 1902, с. 1).

Протягом нетривалого (вийшло загалом 17 номерів) періоду існування «Гасла» редактори та автори видання намагалися популяризувати соціал-демократичні ідеї на теренах України. Зважаючи на те, що значна частина накладу переправлялася в Наддніпрянщину, більшість статей були анонімними або підписувалися криптонімами.

Перший рік існування газети засвідчив перетворення цього партійного видання на своєрідну трибуну, за якою обговорювалися способи і методи ведення революційної роботи й агітації серед мас. Так, у статті «Шлях боротьби» автори наполягали на тому, що «безумовною тактикою українських революціонерів, яко соціялістів, є класова організація мільонів робочих мас України» (*Гасло*, 1 березня (16 лютого) 1902, с. 2).

На сторінках видання автори намагалися роз'яснити роль самого часопису і місце партії (РУП) у тогочасному політичному житті українців. «Ми бажаємо подавати робітникам (...) найцікавіші відомості, аби можливо полігшити важку працю агітації. Маємо на оці збирати головним чином відомості з діяльності нашої партії, але будемо звертати також увагу і на успіхи та помилки інших поступових партій усієї Росії (...), подавати до відомості всі українські протести, більш цікаві відомості

про нашого головного ворога, про російський уряд (...), про поступовий рух Європи, призначаючи таким західноєвропейський демократичний соціалізм. Ми беремо на себе, — продовжували редактори, — не провідну ролу в партії, а лише обов'язок: служити інтересам її, популяризуючи справу її в суспільстві і служити інтересам робітників» (*Гасло*, 1 березня (16 лютого) 1902, с. 2).

Контент-стратегія видання передбачала друк матеріалів, присвячених діяльності партії, оглядові матеріали про селянські, робітничі, молодіжні страйки, із зазначенням, що «страйк є не лише ліпшим, але й єдиним засобом інтелектуальної організованої боротьби» (*Гасло*, 1 квітня (16 березня) 1902, с. 11), хроніку революційного руху в Україні. Цьому сприяло запровадження постійної рубрики «Хроніка з життя» з підрубриками «З України російської» та «З України австрійської» (або ж — «Із Прикарпаття»). Цікаво, що наддніпрянські автори високо (можливо навіть дещо надмірно) оцінювали політичний та культурний поступ підавстрійських українців. «В цілості прикарпатські Українці ступають на дорозі прогреса, їхній організм кріпшає, національні інституції, почавши із сільських читальнів крамниць і позичкових кас — множаться, інтелігенція прибуває, її горизонт розширяється (...). Проміні просвіти доходять до «найменшого брата», який (...) знає як постояти за свої права, вміє боронити своєї гідності» (*Гасло*, 1 березня (16 лютого) 1902, с. 16).

«Гасло» започаткувало друк наступних партійних видань, місцем «прописки» яких звично стали Чернівці та Львів.

Так, у грудні 1902 р. у Києві відбувся перший з'їзд РУП. Одним з його важливих рішень з'їзду стало ухвалення постанови про початок видання другого партійного часопису, призначеного для сільського робітництва — «Селянин». Редакція «Гасла» схвально сприйняла це рішення: «Доручаємо товаришам сю другу часопись нашої партії і надіємося, що вона полекшить важку справу ширенню соціалістичної думки між українським пролетаріатом» (*Гасло*, грудень, 1902, с. 2). Цікаво, що гроші на нове видання надав відомий наддніпрянський громадський діяч, меценат Євген Чикаленко (Животко, 1999, с. 176).

Медіаполітична взаємодія обох партійних органів РУП виражалася як у редакторському складі — видавцем і редактором «Селянина» став Лев Когут (Микола Ганкевич та Семен Вітик у 1904–1905 рр.), так і в загальному спрямуванні матеріалів, що надходили з Наддніпрянської України.

У передовій статті першого числа «Селянина» вказувалося, що автори писатимуть «про все те, що потрібно знати робучим людям, коли вони хочуть здобувати собі кращої долі, і будемо розсилати та передава-

ти всім гурткам людей по всім містам і селах України, що прилучилися до нашої Революційної Української партії» (*Селянин*, січень, 1903, с. 2).

«Селянин», як і «Гасло», підтримував і висвітлював страйковий рух в обох частинах України. Про значення, яке видання надавало страйковому руху, свідчить не тільки звернення до європейського досвіду (публікація «Страйк німецьких страйкарів» у ч. 27), але й те, що цій формі боротьби трудящих мас за свої права було присвячене 7 число «Селянина» за 1903 р.

У липні 1903 р. «Селянин» повідомив про об'єднання Революційної української партії та Української соціалістичної партії. На початку 1904 р. редакція місячника переноситься до Львова і починає виходити під гаслом «Пролетарі усіх країн, єднайтеся!». Активно висвітлюються питання російсько-японської війни, наростання революційних подій у Росії. Для висвітлення революційних заворушень у Росії у часописі створюється рубрика «Дні революції в Росії».

Медіаплюралізм «Гасла» та «Селянина» продовжує наступне видання РУПу — газета журнального типу «Праця» (1904–1905 рр.). У цій «соціалістичній», за власним визначенням, ластівці, що друкувалася у Львові, переважали аналітичні та теоретичні матеріали. Гасло в підзаголовку видання «Пролетарі усіх країн, єднайтеся!» стало стислим формулюванням провідної ідеї часопису. Інтернаціональна за змістом, газета звертається до класиків соціалістичної думки (зокрема Карла Маркса (ч.3)).

З першого номеру «Праця» роз'яснює програму та завдання партії, резюмуючи, що «Агітація між сільським пролетаріатом дасть такі-ж самі наслідки, які вже дали і між мійським. Мусимо показати дорогу до щастя всім обездоленим» (*Праця*, май, 1904, с. 2).

Активна партійна агітація редакції «Праці» не завжди сприяла єдності навіть у партійному середовищі. Свідченням цьому є згадка про появу «симптомів, що могли би загрожувати єдності партії». З метою не допустити розколу і за дорученням ЦК РУП редакція «відкрила дискусію» за трьома найважливішими для українців питаннями: національним, організаційним та аграрним (*Праця*, січень, 1905, с. 1).

Дещо дивним є те, що автори (здебільшого анонімні), беззаперечно визнаючи існування окремої української нації, на сторінках партійного органу закликали обстоювати інтереси лише однієї верстви — пролетаріату.

Під цим (класовим — у неоголошеному протиставленні національному) кутом зору редакція «Праці» подала огляд зародження та розвитку партійної преси РУП — від утворення «першого теоретичного органу РУП», газети «Гасло», вказуючи, що до «сего спонукала партію

конечна потреба вияснення партійної програми, навіть більше того, самого напрямку партії» (*Праця*, січень, 1905, с. 1).

Редактори видання наполягали на тому, що тільки «спільною роботою російських, жидівських і українських соціально-демократів соціалістичний рух серед сільського і мійського пролетаріату України виліється в один великий потік. Ми з гордістю зможемо сказати, що наша праця не пройшла марне, а сприяла великому ділу приєднання до всесвітньої армії пролетаріята ще одної його фаланги» (*Праця*, серпень-вересень, 1904, с. 5).

«Добра Новина» (партійне видання Української соціалістичної партії, що виходило друком у Львові в 1903 р.) і газета «Правда», яка представляла партійну програму української соціал-демократичної Спілки (1905 р.) виходили у Львові за редакцією Семена Вітика — одного із засновників соціалістичного руху в Галичині та Буковині. Цікаво, що «Добра Новина» на своїх сторінках не тільки висвітлювала програму та завдання соціалістичної партії, але й намагалася поєднати соціалістичну й національну ідеї. Автори часопису закликали «всіх товаришів до роботи: студентів, сільських і міських робітників. Нашою завданням нехай буде революційний рух, нашою метою Самостійна Демократична Українська Республіка і Соціальна Революція!» (*Добра Новина*, 9 (22) січня, 1903, с. 6). «А Україною зветься той край, — пояснюють читачам автори видання, — колы може не вси знають, де Подольська, Волинська, Київська, Полтавська, Харківська, Катеринославська, Херсонська, а вь частыни Воронежська и Могылиивська губерни. Та ще за кордономъ, вь Австрии, шмать земли нашої» (*Добра Новина*, 9 (22) січня, 1903, с. 6).

Газета «Правда» (1905 р.) мала «за завдання зорганізувати робітництво, що говорить українською мовою» (*Животко*, 1999, с. 176), і в підзаголовку характеризувала себе як орган «Соціально-Демократичної Партії Росії» та «Української соціально-демократичної спілки». Гасло «Пролетарі усіх країн їднайтесь!» мало зорієнтувати читача на загальносоціалістичний зміст видання.

Незважаючи на те, що видання друкувалося у Львові за редагування галичан Семена Вітика та Миколи Ганкевича, у часопису висвітлювались події, які відбувалися в Росії.

Серед багатьох матеріалів, присвячених подіям у Росії, слід відзначити публікації щодо роз'яснення стратегії та тактики соціально-демократів. Попри загальноросійське спрямування видання, редакція інформує про «Жертви на **Українську Соціально-Демократичну Спілку**» (виділення моє — О. М.). При цьому інтернаціональність «Правди» — поза найменшим сумнівом. Газета позиціює себе як орган світового соціально-демократичного руху.

А. П. Животко характеризував «Правду» як видання, що мало «більш-менш характер “Селянина” і друкувалося спочатку фонетичним правописом, а потім перейшло на російський офіційний, що звався “ярижкою»» (Животко, 1999, с. 176).

Висновки. Через етнографічні (спорідненість наддніпрянців з галичанами та буковинцями), політичні (протистояння Відня і Санкт-Петербурга), географічні (спільний кордон) та інші причини терени Галичини і Буковини стали на початку ХХ ст. ареною організаційної діяльності політичних партій загальноукраїнського спрямування. У Львові та Чернівцях перебували зарубіжні комітети цих партій (зокрема РУП). У місцевих друкарнях публікувалися опозиційні до російської самодержавної влади видання, призначені для Наддніпрянської України.

На відміну від західноукраїнських аналогів, ці видання акцентували переважно на соціальних питаннях, національна складова була менш помітною, хоча й простежувалась.

Водночас не викликає сумніву така обставина: незважаючи на певні відмінності в медіаконтенті, як «галицькі», так і «наддніпрянські» видання працювали на справу єдності українського народу, слугували важливими передумовами Визвольних Змагань 1917–1921 рр. та здобуття Соборності України.

Перспективи подальших досліджень пов'язані передусім з науковим дослідженням у контексті співпраці «російських» та «австрійських» політиків й публіцистів; пошуком спільного та відмінного в стратегії і тактиці видавничої діяльності.

Список посилань

- Андрійчук, М. (2010). *Дискурс з національного питання на сторінках часописів «Праця», «Слово» та «Дзвін»*. Львів. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2010_2_6.
- Від редакції (1 березня (16 лютого) 1902). *Гасло*, с. 1–2.
- Від редакції (За грудень 1902). *Гасло*, с. 16.
- Від редакції (Січень 1905). *Праця*, с. 1.
- Георгієвська, В. (2015) *Партійна преса на Східній Україні початку ХХ століття*. Суми. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/obraz_2015_3_12.
- До програми УСРП (9 (22) січня 1903). *Добра Новина*, с. 6.
- Доклад ЦК Р.У.П. Міжнародному Соціалістичному Конгресові в Амстердамі (Серпень — вересень 1904). *Праця*, с. 5.
- Животко, А. П. (1999). *Історія української преси*. Київ: Наша культура і наука.
- Заводовський, А. (2006). *Преса української соціал-демократії та українське питання в Російській імперії на початку ХХ ст.* Взято з <http://avtoferat.net/content/view/3298/15>.
- Із Прикарпаття (Ухвали і замітки) (1 березня (16 лютого) 1902). *Гасло*, с. 13.

- Левицький, Кость (1926). *Політична історія українців. На підставі споминів*. Львів: 3 друкарні оо. Василян у Жовкві.
- Малик Я. Й. (Ред.). (1998). *Історія суспільних рухів і політичних партій України (XIX–XX ст.)*. Львів.
- Міхновський, М. (1983). Самостійна Україна. Т. Гунчак, Р. Сольчаник (Ред.) *Українська суспільно-політична думка в 20 столітті. Документи і матеріали* (Т.1). (с. 62–72). Б.м.: Сучасність.
- На села! (Травень 1904). *Праця*, с.2.
- Олешко, Н. П. (2015). *Репресивні заходи російської влади щодо україномовної преси (1906–1914 рр.) за матеріалами української наддніпрянської періодики*. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_97_10.
- Передова стаття (За січень 1903). *Селянин*, с. 2.
- Поміж словом та ділом (1 квітня (16 березня) 1902). *Гасло*, с.11.
- Романюк, М. (2002). Селянин. М. М. Романюк, М. В. Галушко (Ред.). *Українські часописи Львова 1848–1939: історико-бібліографічне дослідження: у 3 т.* (Т. 2). (с. 139–144). Львів: Світ.
- Цьох, Й. Т. (Ред.). (1983). *Історія української дожовтневої журналістики*. Львів: Вища школа.
- Шлях боротьби (1 березня (16 лютого) 1902). *Гасло*, с.2.
- Що це за Українська Соціалістична Партія та що це за люде такі соціялисти и чого вони хотять? (9 (22) березня 1903). *Добра Новина*, с.2.

References

- Andriychuk, M. (2010). *National issue in periodics “Pracia”, “Slovo”, and “Dzvin”*. Lviv. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2010_2_6.
- From the editorial office (March 1 (February 16) 1902). *Haslo [Motto]*, pp. 1–2. [In Ukrainian].
- From the editorial office (December 1902). *Haslo [Motto]*, p. 16. [In Ukrainian].
- From the editorial office (January 1905). *Pratsia [Labor]*, p. 1. [In Ukrainian].
- Georgievskaya V. (2015). *Political parties' press in Eastern Ukraine early in the 20th century*. *Sumy*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/obraz_2015_3_12.
- To the USP program (9 (22) of January 1903). *Dobra Novyna [Good News]*, p. 6.
- Report of the Central Committee of R.U.P. International Socialist Congress in Amsterdam (August–September 1904). *Pratsia [Labor]*, p. 5 [In Ukrainian].
- Zhyvotko, A. P. (1999). *The history of the Ukrainian press*. Kuiv: Nasha kultura i nauka [In Ukrainian].
- Zavodovskyi, A. (2006). *Press bodies of Ukrainian socialist-democratic parties and the Ukrainian issue in Russian empire in the beginning of XX century*. Retrieved from <http://avtoreferat.net/content/view/3298/15>
- From Subcarpathia (Decrees and Notes) (March 1 (February 16), 1902). *Haslo [Motto]*, p.13 [In Ukrainian].
- Levytskyi, K. (1926) *The Political History of Ukrainians. Based on memories*. Lviv: From the oo. Vasyliian printer in Zhovkva. [In Ukrainian].

- Malyk, Y. J. (Ed.). (1998). *The history of social movements and political parties of Ukraine (XIX–XX)*. Lviv. [In Ukrainian].
- Mikhnovskiy, M. (1983). Independent Ukraine. T. Gunchak, R. Solchanik (Ed.). *Ukrainian socio-political thought in the 20th century. Documents and materials*, pp. 62–72. B. M.: Suchasnist. [In Ukrainian].
- To the villages! (May 1904). *Pratsia [Labor]*, p.2 [In Ukrainian].
- Oleshko, N. (2015). *Repressive actions of Russian authorities towards Ukrainian press (1906–1914) according to Ukrainian periodic*. Lviv. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_97_10.
- Leading article (January 1903). *Selianyn [Ploughman]*, p. 2 [In Ukrainian].
- Between a word and a deed (April 1 (March 16). 1902). *Haslo [Motto]*, p. 11 [In Ukrainian].
- Romaniuk, M. (2002). Ploughman. M. Romaniuk , M. Galushko (Ed.) *Ukrainian periodicals of Lviv of 1848–1939: historical and bibliographic research: in 3 volumes. (Vol. 2)*. pp. 139–144. [In Ukrainian].
- Tsokh, Y. T. (Ed.). *The history of Ukrainian pre-October journalism*. Lviv: Vyscha shkola. [In Ukrainian].
- The Way of Struggle (March 1 (February 16) 1902). *Haslo [Motto]*, p. 2 [In Ukrainian].
- What is the Ukrainian Socialist Party and what kind of people the socialists are and what do they want? (9 (22) of January 1903). *Dobra Novyna [Good News]*, p. 2. [In Ukrainian].

Надійшла до редколегії 04.09.2018 р.